

۱۷۴۲

دانشکده علوم

پایان نامه کارشناسی ارشد ریاضی محض

عنوان :

R-ایده‌آل‌های حلقه ارزیابی دوبرووین

استاد راهنما :

دکتر محمد حسین حسینی

استاد مشاور :

دکتر حسین فضایلی مقیمی

تهیه و تنظیم :

دکتر احمد مختاری

تست دارک

خدیجه صانعی طبس

۱۳۸۸/۱۲/۲۶

زمستان ۱۳۸۷

۱۳۴۱۳۱

به نام خدا

فرم شماره ۵

دانشگاه بیرجند
مدیریت تحصیلات تکمیلی

.....
.....
.....

صور تجلیسه دفاع از پایان نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد

با تاییدات خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی کارشناسی ارشد خانم خدیجه صانعی طبس
به شماره دانشجویی: ۸۵۲۳۱۱۲۱۱۲ رشته: ریاضی گرایش: جبر دانشکده: علوم دانشگاه بیرجند

تحت عنوان: R- آیده آنلای حلقه ارزیابی دوپروردین
به ارزش: ۶ واحد درساعت: ۱۰ روز: شنبه مورخ: ۸۷/۱۱/۱۲

با حضور اعضای محترم جلسه دفاع و نماینده تحصیلات تکمیلی به شرح ذیل تشکیل گردید:

امضاء	رقبه علمی	نام و نام خانوادگی	سمت
	استادیار	آقای دکتر محمد حسین حسینی	استاد راهنما
	استادیار	آقای دکتر حسین فضائلی مقیمی	استاد مشاور
	استادیار	آقای دکتر محمد مهدی نصراًبادی	داور اول
	استادیار	آقای دکتر حسین اقدامی	داور دوم
	استادیار	آقای دکتر مسعود امام	نماینده تحصیلات تکمیلی

نتیجه ارزیابی به شرح زیر مورد تایید قرار گرفت:

قبول (با درجه: عالی و امتیاز نمره ۱۹) دفاع مجدد مردودی

۱- عالی (۱۸-۲۰) ۲- بسیار خوب (۱۷/۹۹) ۳- خوب (۱۵/۹۹-۱۴) ۴- قابل قبول (۱۳/۹۹-۱۲)

۱۲/۱۲/۲۶

کلیه مزایا اعم از چاپ، تکشیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و ... از پایان نامه کارشناسی ارشد برای دانشگاه برجند محفوظ می باشد. نقل مطالب با ذکر منابع بلا مانع است.

تقدیم به

روح بلند پدرم ، همو^كه عمرش را در راه سر بلندی فرزندانش سپری کرد
و مادرم که دعای خیرش همواره بدرقه راهم است
و همسرم که همیشه دلگرمی من برای ادامه راهم بوده است.

سپاس

سپاس و ستایش خداوندی را سزاست که به ما توان اندیشیدن بخشدید و قدرت و فرصت آموختن داد. او را سپاس می گوییم که همواره نور توکل بر او همچون چراغی فرا رویم بود.

بر خود لازم می دانم که از راهنماییهای بی شائبه و زحمات استاد ارجمند جناب آقای دکتر حسینی کمال تشکر را داشته باشم. همچنین از آقای دکتر فضایی، مدیر گروه محترم که مشاور بنده در این کار بودند و نیز آقایان دکتر اقدمی و دکتر نصر آبادی که قبول زحمت فرموده و داوری و تصحیح پایان نامه را عهده دار بودند بسیار سپاسگزارم. از همه استاد گروه ریاضی که در طی دو سال تحصیل از حضورشان بهره بردم و سایر مسؤولین و کارمندان به خصوص آقای علی آبادی سپاس ویژه دارم.

تشکر خود را نثار خانواده خودم و خانواده همسرم و نیز دوستانم می کنم که همواره به خصوص در طی این دوره، بسیار حامی و پشتیبانم بودند و با دعای خیر خود به من دلگرمی بخشدند.

از همسر مهریانم که در لحظه لحظه کارم در کنارم و پشتیبانم بود و سختی های کارم را به جان خرید، صمیمانه قدردانی می کنم.

باشد تا زحمات همه عزیزان را ارج نهم و با استعانت از پروردگار، گامی در جهت اعتلای علم و دانش بردارم.

چکیده

ترقیب R در حلقه آرتینی ساده Q ، یک حلقه ارزیابی دوبرووین نامیده می‌شود، اگر R بیزوت و (R/J) آرتینی ساده باشد که J رادیکال ژاکوبسون حلقه R است.

در این پایان نامه، R -ایده ال هایی چون I که به عنوان R -ایده ال های راست متناهیاً تولید شده نیستند و $S = O_I(I) = O_I$ را توصیف نموده و ثابت خواهیم کرد که عناصر پایدار کننده ای مثل c و $A = cA$ -ایده ال های J -اولیه ای چون A وجود دارد که به عنوان کاربردی از این نتایج، تمام R -ایده ال ها بر حسب عناصر پایدار کننده و ایده ال های اولیه، در حالتی که Q بر روی مرکزش متناهی بعد است، توصیف خواهیم کرد.

کلمات کلیدی: حلقه ارزیابی دوبرووین، عناصر پایدار کننده، اول گولدی و ایده ال اولیه.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
فصل اول : مفاهیم مقدماتی	
۴	۱- حلقه های آرینی
۷	۲- ارزیابی
فصل دوم: حلقه های گولدی	
۱۳	۱- حلقه های نیم ساده
۳۸	۲- توسعیح های اساسی و بعد گولدی
۵۰	۳- R- ایده ال
فصل سوم: حلقه های ارزیابی دوبرووین	
۵۷	۱- حلقه های ارزیابی دوبرووین
۶۷	۲- ایده ال های حلقه ارزیابی دوبرووین
۸۰	۳- ایده ال های اولیه حلقة ارزیابی دوبرووین
فصل چهارم: نتایج اصلی	
۸۷	۱- قطعه های اول
۹۹	۲- نتایج اصلی
۱۰۴	واژه نامه
۱۰۸	مراجع

مقدمه

در سال ۱۹۸۴ دوبرووین حلقه های ارزیابی غیر جابجایی از حلقه های آرتینی ساده را با استفاده از نگاشت محل در کتگوری حلقه های آرتینی ساده تعریف کرد و به نتایج مهمی در زمینه حلقه های ارزیابی غیر جابجایی رسید که این حلقه ها بعداً به نام وی نامگذاری شد.

در این پایان نامه با استفاده از مقاله [۹]، R-ایده ال های حلقه های ارزیابی دوبرووین با استفاده از عناصر پایدار کننده و ایده ال های اولیه توصیف می شوند.

این کار شامل چهار فصل است. فصل اول که از دو بخش تشکیل شده شامل مفاهیم مقدماتی حلقه های آرتینی و ارزیابی است.

فصل دوم شامل سه بخش است. در بخش اول رادیکال ژاکوبسون حلقه R، حلقه های ساده و نیم ساده، حلقه های موضعی و نیم موضعی و حلقه های اول و نیم اول را تعریف می کنیم. در بخش دوم آن، به معرفی ایده ال های اساسی و یکنواخت پرداخته و بعد یکنواخت (بعد گولدی) R-مدول ها را تعریف می کنیم. در بخش سوم این فصل R-ایده ال های حلقه R را تعریف کرده و خواص آنها را بررسی می کنیم.

در فصل سوم که شامل سه بخش است، حلقه های ارزیابی دوبرووین بر روی حلقه های آرتینی ساده را تعریف و خصوصیات آنها را بررسی می کنیم. همچنین ایده ال های حلقه های ارزیابی دوبرووین و ایده ال های اولیه آن را تعریف می کنیم. در انتهای فصل حلقه های ارزیابی دوبرووین را بر روی حلقه آرتینی ساده Q که بر روی مرکزش متاهی بعد است، مورد بحث قرار می دهیم.

فصل چهارم مشتمل بر دو بخش است. در بخش اول قطعه های اول را با استفاده از ایده ال های اول گولدی تعریف و انواع قطعه های اول را بیان می کنیم. در بخش انتهایی نتایج اصلی را می آوریم. به

عبارتی در این بخش R -ایده ال های حلقه ارزیابی دویرووین را با استفاده از عناصر پایدار کننده و ایده ال های اولیه توصیف می کنیم.

فصل اول

مفاهیم مقدماتی

۱-۱ حلقه های آرتینی

تعریف ۱-۱-۱ فرض کنید M یک R -مدول راست باشد که R یک حلقه دلخواه است. یک

زنجیر کاهشی از زیر مدول های M دنباله ای مثل

$$\dots \subseteq M_k \subseteq \dots \subseteq M_{i+1} \subseteq M_i \subseteq \dots \subseteq M_1 \subseteq M \dots$$

است که هر M_i یک R -زیر مدول از M است. این دنباله متناهی است هرگاه مجموعه اندیس ها،

متناهی باشد. بعلاوه، دنباله ایستاست هرگاه اندیسی مثل h وجود داشته باشد که $M_h = M_{h+j}$ به ازای

هر $j \geq 1$.

تعریف ۱-۲-۱ R -مدول M ، آرتینی است اگر M در شرایط زنجیر کاهشی صدق کند یا هر زنجیر

کاهشی از زیر مدول های M ایستا و یا متناهی باشد.

حلقه R ، آرتینی راست گفته می شود اگر به عنوان یک مدول راست روی خودش، آرتینی راست باشد

و یا معادلاً، هر زنجیر کاهشی از ایده ال های راست R ، ایستا و یا متناهی باشد. یک حلقه، آرتینی چپ

است اگر به عنوان یک مدول چپ، آرتینی باشد. یک حلقه آرتینی چپ و راست حلقه آرتینی می باشد.

مثال ۱-۱-۳ مدول صفر به وضوح آرتینی است. به عنوان مثالی دیگر مدول های تحویل ناپذیر (R

مدول M تحویل ناپذیر است، در صورتی که M زیر مدول محض نداشته باشد. به عبارتی تنها زیر

مدول هایش، صفر و خودش می باشد). آرتینی هستند.

مثال ۱-۱-۴ یک میدان و یا یک حلقه تقسیم به وضوح آرتینی چپ و راست است. اگر R یک جبر

روی میدان K باشد، یعنی K یک زیر حلقه از مرکز R باشد و R به عنوان یک K -فضا دارای بعد

متناهی باشد، در این صورت R آرتینی چپ و راست است، زیرا هر ایده ال از R یک زیر فضا از R

است.

قضیه ۱-۱-۵ فرض کنید M یک R -مدول راست باشد. در این صورت M آرتینی است اگر و

فقط اگر هر زیر مجموعه ناتهی از زیر مدول های M یک عنصر مینیمال داشته باشد.

اثبات: به برهان خلف فرض کنید یک زنجیر کاهشی نامتناهی در M وجود داشته باشد. در این صورت، مجموعه عناصر مجزای زنجیر یک عنصر مینیمال ندارد. بر عکس، اگر یک مجموعه از زیر مدول ها بدون عضو مینیمال وجود داشته باشد، به وضوح می توانیم یک زنجیر کاهشی نامتناهی در M ،

□

پیدا کنیم.

تعریف ۱-۱-۶ یک دنباله از R -مدول ها و R -همریختی ها مثلاً

$$\dots \longrightarrow M_{i-1} \xrightarrow{f_i} M_i \xrightarrow{f_{i+1}} M_{i+1} \longrightarrow \dots$$

یک دنباله دقیق در رأس M_i است هرگاه $\text{Im}(f_i) = \text{Ker}(f_{i+1})$

دنباله دقیق $0 \longrightarrow M' \xrightarrow{f} M \xrightarrow{g} M'' \longrightarrow 0$ که در آن f یک به یک و g برو است را دنباله

دقیق کوتاه گوییم.

قضیه و تعریف ۱-۱-۷ فرض کنیم R یک حلقه و

$$0 \longrightarrow M_1 \xrightarrow{f} N \xrightarrow{g} M_2 \longrightarrow 0$$

یک دنباله دقیق کوتاه از R -مدول ها باشد. در این صورت شرایط زیر معادل هستند:

الف) یک همریختی R -مدولی مانند $N \longrightarrow M_2$ وجود دارد که $gh = 1_{M_2}$ ؛

ب) یک همریختی R -مدولی مانند $M_1 \longrightarrow N$ وجود دارد که $kf = 1_{M_1}$ ؛

ج) دنباله داده شده (با نگاشت های همانی بر M_1 و M_2) با دنباله دقیق

کوتاه $0 \longrightarrow M_1 \xrightarrow{\pi} M_1 \oplus M_2 \xrightarrow{\gamma} M_2 \longrightarrow 0$ یکریخت است. به خصوص داریم

$$N \cong M_1 \oplus M_2$$

گوییم یک دنباله دقیق کوتاه تجزیه می شود یا شکافته می شود اگر دریکی از شرایط معادل الف)، ب) یا ج) صدق کند.

□

اثبات: به [۸] صفحه ۲۷۷ مراجعه شود.

قضیه ۱-۱-۸ فرض کنید $0 \rightarrow M' \rightarrow M \rightarrow M'' \rightarrow 0$ یک دنباله دقیق از

R -مدول های راست باشد، آنگاه M آرتینی است اگر و فقط اگر M و M'' هر دو آرتینی باشد.

□

اثبات: به [۱] صفحه ۷۵ مراجعه شود.

نتیجه ۱-۱-۹ فرض کنید $\{M_s, \dots, M_1\}$ یک مجموعه متناهی از R -مدول های راست باشد.

در این صورت جمع مستقیم $M_s \oplus \dots \oplus M_1$ نیز آرتینی است.

□

اثبات: به [۱] صفحه ۷۶ مراجعه شود.

تعریف ۱-۱-۱۰ R -مدول M نوتری است هر گاه مجموعه زیر مدولهای M در شرط زنجیر

افزایشی صدق کند.

مثال ۱-۱-۱۱ Z به عنوان یک Z -مدول نوتری است.

تبصره ۱-۱-۱۲ توجه شود که هر حلقه آرتینی جابجایی، نوتری است ولی عکس آن برقرار نیست.

مثال ۱-۱-۱۳ حلقه $[x]$ ، بنا به قضیه پایه ای هیلبرت نوتری است ولی آرتینی نیست. قضیه پایه ای

هیلبرت را در [۳] قضیه ۵-۷ بیستید.

مثال ۱-۱-۱۴ حلقه چندجمله ای های $[x_1, \dots, x_n]$ با تعداد نامتناهی متغیر، نه نوتری است و نه

آرتینی. زیرا زنجیرهای زیر از ایده ال های آن وجود دارد که نه درشرط زنجیر افزایشی و نه در شرط

زننجیر کاهشی صدق می کند.

$$(x_1) \subset (x_1, x_2) \subset (x_1, x_2, x_3) \subset \dots$$

$$(x_1, x_2, x_3, \dots) \supseteq (x_2, x_3, \dots) \supseteq (x_3, x_4, \dots) \supseteq \dots$$

تعريف ۱-۱-۱۵-R - مدول چپ P تصویری است اگر برای هر R -همریختی

پوشای $B \rightarrow A$ و هر R -همریختی $g: P \rightarrow B$ ، $h: P \rightarrow A$ وجود داشته باشد

$$f \circ h = g$$

۱-۲- ارزیابی

فرض کنید K یک میدان باشد و K' مجموعه تمام عناصر غیر صفر K باشد و Γ گروه جمعی

آبلی کلاً مرتب باشد. سمبول ∞ را به Γ اضافه می کنیم به طوری که برای هر $\alpha \in \Gamma$ داشته باشیم

$$\alpha + \infty = \infty + \alpha = \infty + \infty = \infty.$$

تعريف ۱-۲-۱ یک ارزیابی از K نگاشتی مثل v از K' به توی Γ است به طوری که

شرایط زیر برای هر $x, y \in K'$ برقرار باشند:

$$v(xy) = v(x) + v(y) \quad (1)$$

$$v(x+y) \geq \min\{v(x), v(y)\} \quad (2)$$

برای هر x در K' ، عنصر متاظر (x) از Γ ارزش x در ارزیابی داده شده نامیده می شود.

مجموعه تمام عناصری از Γ که ارزش های عناصر K' هستند، به وضوح یک گروه گروه از Γ است و

گروه ارزیاب v نامیده می شود. عناصری از Γ که متعلق به گروه ارزیاب v نیستند چندان مورد توجه ما

نیستند. بنابراین فرض می کنیم که Γ خودش گروه ارزیاب v است. یعنی v نگاشتی از K' بروی Γ

است.

اگر $a \in K'$ طوری وجود داشته باشد که $a \neq 0$ ، ارزیابی v نابدیهی است. در غیر این صورت

گفته می شود v ارزیابی بدیهی است.

تبصره ۱-۲-۳ شرط (۱) در بالا به این معنی است که v یک هم‌ریختی از گروه ضربی K به گروه

جمعی Γ است. از این‌رو

$$v(1) = 0 \quad , \quad v(-1) + v(-1) = v(-1 \times -1) = v(1) = 0$$

$$\text{بنابراین } v(-1) = 0.$$

به طور کلی، اگر عنصر w از K ریشه یکانی باشد. یعنی اگر $w^n = 1$ در این صورت

$$0 = v(1) = v(w^n) = nv(w) \Rightarrow nv(w) = 0 .$$

$$\text{از این‌رو } v(w) = 0$$

و از این‌که $v(-1) = 0$ بدست می‌آید که $v(x) = v(-x)$. لذا با توجه به (۱)

$$v(x-y) \geq \min\{v(x), v(y)\}. \quad (2)$$

مثال ۱-۲-۳ فرض کنید Z مجموعه اعداد صحیح و p یک عدد اول دلخواه و ثابت باشد. همچنین

گروه مرتب جابجایی اعداد صحیح باشد. نگاشت v روی Z را به صورت زیر تعریف می‌کنیم

$$v: Z \longrightarrow Z \cup \{\infty\} \quad \text{به طوری که } v(x) = n \quad \text{و} \quad v(0) = \infty$$

عوامل اول می‌باشد. ادعا می‌کنیم v یک ارزیابی روی Z است.

بررسی شرایط ارزیابی:

فرض کنیم $x, y \in Z$ و $m \leq n$. داریم

$$v(x) = m \quad , \quad v(y) = n$$

$$v(xy) = v(p^m Q_1 \cdot p^n Q_2) = v(p^{m+n} Q_1 Q_2) = m + n = v(x) + v(y)$$

$$v(x+y) = v(p^m Q_1 + p^n Q_2) = v(p^m (Q_1 + p^{n-m} Q_2)) = m$$

پس داریم $v(x+y) \geq \min\{m, n\} = m$. لذا v یک ارزیابی روی Z می‌باشد.

همچنین نتایج زیر از ۱) و ۲) بدست می‌آید.

لم ۱-۳-۴ فرض کنید v یک ارزیابی از K' بروی Γ باشد. در این صورت برای هر $x, y \in K'$

عبارات زیر برقرارند:

$$v(1/x) = -v(x), \quad x \neq 0 \quad \text{(الف)}$$

$$v(y/x) = v(y) - v(x), \quad x \neq 0 \quad \text{(ب)}$$

$$v(x) < v(y) \Rightarrow v(x+y) = v(x) \quad \text{(ج)}$$

$$v\left(\sum_{i=1}^n x_i\right) \geq \min\{v(x_1), \dots, v(x_n)\}, \quad \forall x_i \in K' \quad \text{(د)}$$

$$v\left(\sum_{i=1}^n x_i\right) = \min\{v(x_1), \dots, v(x_n)\}, \quad \forall x_i \in K' \quad \text{(ه)}$$

از $v(x_i)$ ها به دست آید.

اثبات: برای هر $x, y \in K'$ داریم:

$$.0 = v(1) = v(x \cdot 1/x) = v(x) + v(1/x) \Rightarrow v(1/x) = -v(x) \quad \text{(الف)}$$

$$. v(y/x) = v(y \cdot 1/x) = v(y) + v(1/x) = v(y) - v(x) \quad \text{(ب)}$$

ج) از قسمت ۲) داریم $v(x+y) \geq v(x)$. حال اگر $x = y$ را به فرم $x = (x+y)-y$ بنویسیم و ۲) را به

کاربریم داریم $v(x) \geq \min\{v(x+y), v(y)\}$. چون طبق فرض $v(y) < v(x)$ ، پس

$$. v(x) = v(x+y) \geq v(x+y)$$

حکم د) به سادگی از استقراء بدست می‌آید.

برای اثبات ه) فرض کنید v ارزش یکتای اندیس j باشد، که $v(x_j)$ به مقدار مینیممش می‌رسد. داریم

$$v\left(\sum_{i \neq j} x_i\right) \geq \min\{v(x_j)\} > v(x_j).$$

حال از ج) داریم

$$\sum v(x_i) = v(x_i) = \min\{v(x_1), \dots, v(x_n)\}. \quad \square$$

تعریف ۱-۲-۵ فرض کنید v دو ارزیابی از K به ترتیب با گروههای ارزیاب Γ باشد.

گوئیم v ارزیابی های هم ارزند اگر یک نگاشت حافظ ترتیب φ از Γ به Γ' وجود داشته باشد به

$$\text{طوریکه برای تمام } x \text{ ها در } K \text{ داشته باشیم} \quad v'(x) = [v(x)]\varphi.$$

лем و تعریف ۱-۲-۶ فرض کنید یک v ارزیابی از میدان K باشد. در این صورت مجموعه عناصری

از K مانند x که $v(x) \geq 0$ ، یک حلقه است. این حلقه را با R نشان می دهیم و حلقه ارزیابی v می

نامیم.

اثبات: برای هر $x, y \in R$ داریم

$$v(x+y) \geq \min\{v(x), v(y)\} \geq 0$$

$$\text{در نتیجه } v(x+y) \geq 0. \text{ یعنی } x+y \in R.$$

علاوه بر این $v(xy) = v(x)+v(y) \geq 0$. بنا براین $x, y \in R$. پس R یک حلقه است.

تبصره ۱-۲-۷ چون برای هر x در K داریم $v(x) \geq 0$ یا $v(x) < 0$. (یعنی برای هر x در K

داریم $v(x) \geq 0$ یا $v(x) < 0$) پس از لم ۱-۲-۴ (ب) نتیجه می شود که x و $x/1$ متعلق به حلقه

ارزیابی اند.

همچنین شرط لازم و کافی برای اینکه هر دوی x و $x/1$ در R باشند این است که $v(x) \geq 0$ و

$v(x) = 0$. یعنی $v(x) = 0$ به عبارت دیگر گروه ضربی یکه ها در R منطبق بر هسته همورفیسم v

$$\text{از } K \text{ بروی } \Gamma \text{ است. یعنی } U(R) = \ker v$$

بنابراین عناصر غیر یکه در R ، عناصری مثل y در K هستند که $v(y) > 0$. مستقیماً از ۱) و ۲) بدست

می آید که مجموعه غیر یکه های R یک ایده ال اول است. ما این ایده ال اول را با m نشان می دهیم

و آن را ایده ال اول ارزیابی \cup در نظر می گیریم. همچنین هر عنصر از K که متعلق به R_0 نیست معکوس عنصری از m_0 است. چون m_0 مجموعه تمام عناصر غیریکه در R_0 است، پس ایده ال ماکسیمال R_0 است. در واقع بزرگترین ایده ال محض در R_0 است. اگر \cup ارزیابی غیربدیهی باشد، ایده ال صفر نیست و R_0 یک زیر حلقه محض از K است و اگر \cup ارزیابی بدیهی باشد، داریم $m_0 = 0$ و $R_0 = K$.

تبصره ۱۵-۲-۸ ارزیابی های هم ارز از K ، حلقه های ارزیابی یکسان دارند و برعکس اگر دو ارزیابی \cup و \cup' از K حلقه ارزیابی یکسان داشته باشند، آنگاه هم ارزند. زیرا: فرض کنید Γ و Γ' به ترتیب گروههای ارزیاب \cup و \cup' باشند و فرض کنید که $R_0 = R_0' = R$. دو ارزیابی \cup و \cup' به ترتیب هم ریختی هایی از K به روی Γ و Γ' هستند که طبق فرض هسته های یکسان دارند. (یعنی مجموعه یکه ها در R). از اینرو $\cup = \cup'$ ایزومورفیسمی مثل φ از Γ بر روی Γ' یکسان دارند. عناصری که دارای ارزش مثبت هستند، یعنی عناصر غیر یکه از R ، در هر دو ارزیابی یکسانند. بنابراین φ مجموعه عناصر مثبت Γ را بر روی مجموعه عناصر مثبت Γ' تصویر می کند. و بنابراین حافظ ترتیب است. چون $\cup\varphi = \cup'$. پس حکم اثبات می شود. \square

فصل دوم

حلقه های گولدی